

2011-10-05

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Angående en nationell policy för open access

Styrgruppen för programmet OpenAccess.se vill med denna skrivelse understryka vikten av att det nu skapas en nationell policy för open access.

Dagens teknik möjliggör ett system för vetenskaplig kommunikation som ger väsentligt ökad tillgänglighet och stora effektivitetsvinster. Dessa möjligheter kan inte förverkligas i den idag dominerande modellen som finansieras med avgifter för tillgång.

Med open access menas att vetenskapliga resultat görs fritt tillgängliga på internet. Det handlar främst om vetenskapliga artiklar, avhandlingar och rapporter men kan även innefatta böcker, forskningsdata och metadata. Därutöver får också fria digitala läresurser en växande betydelse för utbildning och kompetensutveckling.

Open access-modellen vinner mark globalt och har starkt stöd från universitet och högskolor, forskningsfinansiärer, akademier och även regeringar. Inte minst har EU gett ett tydligt stöd för open access, både genom att formulera policy och att vidta konkreta åtgärder, som att ställa krav på fri tillgång till forskningsresultat inom det sjunde ramprogrammet och att stödja utvecklingen av infrastruktur.

I Sverige bidrar forskare, lärosäten, bibliotek och forskningsfinansiärer till den pågående omställningen till en open access-modell. Ju snabbare Sverige går vidare på denna väg i desto högre grad kan vi ta del av vinsterna. Liksom i övrigt inom forskningspolitiken bör vi sträva efter excellens.

Vinster med open access

- Ökad effektivitet i forskningssystemet genom förbättrad tillgång för alla forskare till vetenskapliga resultat.

Idag är tillgången ojämn och begränsas av vilka licensavtal för e-resurser som det egna lärosätet/huvudmannen har kunnat finansiera.

- Maximal synlighet och genomslag för svensk forskning globalt.

Det är idag väl belagt att fri tillgänglighet på internet ger fler citeringar och därmed ökat genomslag.

- Bredare användning av forskningens resultat i samhället.

Akademiska professioner - t ex läkare, miljöhandläggare och socialtjänstemän - behöver tillgång till vetenskaplig information för sin fortbildning och sin praktik. Näringslivet - och i synnerhet FOU-intensiva småföretag - behöver en förenklad och utökad tillgång till vetenskapliga resultat för kunna ligga vid frontlinjen inom kunskapsbaserad

industriell utveckling

- Genom att göra svensk forskning bättre tillgänglig bidrar vi till ökad global tillgång till forskningsresultat, vilket inte minst har stor betydelse för utvecklingsländer.

En nationell policy -behov och innehåll

Den förändringsprocess som pågår idag är baserad på en spontan rörelse inom forskar- och biblioteksvärlden och egna initiativ från myndigheter och lärosäten. Open access är en fråga av så stor samhällselig vikt att det därutöver skulle behövas en nationell policy. En sådan skulle öka samordningen, kraften och tempot i utvecklingen. Många delfrågor kräver insatser från ett flertal intressenter - i första hand lärosäten, forskningsfinansiärer och forskningsbibliotek. Man kan t ex nämna samordning av open access-policies, fördelning av kostnader för open access-publicering, och stöd till att svensk utgivning av vetenskapliga tidskrifter och monografier i högre grad går över till en open access-modell. När staten gör stora forskningssatsningar borde man också se till att resultaten kan nås på enklaste sätt av alla tänkbara användare, vare sig de är inom eller utanför högskolan.

Policyn borde åtminstone innehålla följande:

- För det första bör det anges som ett tydligt mål inom forskningspolitiken att främja en övergång till en open access-modell. En policy borde klargöra vilka mål man vill uppnå genom stöd till open access och hur dessa relaterar till andra mål för utvecklingen av svensk forskning och högre utbildning, t ex för kvalitetshöjning, internationalisering eller forskningens samverkan med samhället. Policyn bör också sätta in open access i ett mer långsiktigt perspektiv över hur det vetenskapliga kommunikationssystemet i vid mening förändras mot en alltmer datorbaserad och digitalt förmedlad vetenskap, "e-science".
- För det andra bör en policy ange i stora drag vilka åtgärder som behövs, vilka som bör ha ansvaret för dessa åtgärder och hur olika aktörer ska samverka för att främja en utveckling mot open access.

Sverige skulle därmed också uppfylla kraven från Europeiska rådets beslut 2007, "Council Conclusions on scientific information in the digital age; access, dissemination and preservation".

I detta inbjuds medlemsländerna att "Reinforce national strategies and structures for access to and dissemination of scientific information by: defining clear policies for dissemination of and access to scientific information, including the associated financial planning; promoting, through these policies, access through the internet to the results of publicly financed research, at no cost to the reader..." Detta rådsbeslut kommer nu att följas upp i form av ett nytt meddelande från kommissionen, som väntas i slutet av 2011.

I Danmark har en kommitté tillsatt av Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling utarbetat ett förslag till hur det europeiska rådets beslut ska omsättas i handling. Den lade 2011, efter omfattande konsultationer, fram sin slutrapport, "Recommendations for Implementation of Open Access in Denmark".

För att konkretisera innehållet i en nationell open access-policy, har vi in bilaga angett ett antal tänkbara åtgärder som skulle kunna ingå i en sådan.

Styrgruppen för OpenAccess.se vill med detta brev påkalla behovet att nu ta itu med frågan om en nationell open access-policy. Vi vill samtidigt understryka att vi är beredda att bistå i ett sådant arbete.

Denna skrivelse undertecknas av ordföranden på styrgruppens vägnar. Den har diskuterats i hela styrgruppen och varje ledamot har förankrat den i respektive moderorganisation. I styrgruppen ingår företrädare för SUHF, Vetenskapsrådet, Kungl. Biblioteket, Riksbankens Jubileumsfond, KK-Stiftelsen, Kungliga Vetenskapsakademien samt open access-förlaget Co-Action Publishing.

Romulo Enmark
Ordförande, styrgruppen för OpenAccess.se
Rektor, Försvarshögskolan